

Datum

16 maart 2022

Onderwerp

VNG inbreng CD Digitale Overheid 22 maart

Geachte woordvoerders Digitale Zaken,

Op 22 maart debatteert u met de staatssecretaris voor Digitalisering over de Digitaliserende Overheid. U begrijpt dat gemeenten veel interesse hebben in uw opvattingen hierover. Bovendien is de VNG graag gesprekspartner bij de opgaven die u agendeert voor dit debat. Daarom brengen wij een aantal punten onder uw aandacht.

Inleiding

De samenleving digitaliseert. Met deze opmerking starten veel rapporten, brieven en notities. Ook voor de VNG is het de algemene reden om werk te maken van digitalisering. We hebben als overheid een grote verantwoordelijkheid om de digitalisering om ons heen in goede banen te leiden. Gemeenten onderscheiden drie doelstellingen: mogelijk maken, kansen benutten en duiden en reflecteren. Daarbij hebben gemeenten nadrukkelijk oog voor enerzijds de digitalisering in de *samenleving* en anderzijds de digitalisering van de *overheid*.

Het mogelijk maken van digitalisering hangt samen met de *basis op orde*. We willen in staat zijn om als één digitale overheid te opereren, daarbij betrouwbaar te zijn en natuurlijk veiligheid op digitaal vlak garanderen.

→ De decentrale overheden treden graag periodiek in overleg met de staatssecretaris over het optreden als één overheid in de digitale transitie.

Digitale grondrechten en ethiek

De laatste tijd is er veel aandacht voor het borgen van publieke waarden bij digitalisering; zij verdienen een expliciete afweging aan de voorkant bij het toepassen van technologische middelen. De VNG heeft recent de [Agenda Digitale Grondrechten en Ethiek](#) vastgelegd om de kennis en kunde op het gebied van ethiek bij de inzet van digitale technologieën te versterken, en een impuls en meer regie te geven aan de inspanningen om daarbij grondrechten en publieke waarden te borgen. Aan deze agenda zijn vijf speerpunten gekoppeld, waarover we graag in gesprek gaan met de rijksoverheid:

- Verplichting tot ethische toetsing bij de inzet van digitale middelen
- De toevoeging van het 'menschelijkheidsbeginsel' aan de algemene beginselen van behoorlijk bestuur;
- De toevoeging van het 'transparantiebeginsel' aan de algemene beginselen van behoorlijk bestuur;
- Investering in de digitale geletterdheid van alle lagen van overheidsorganisaties en
- Het herstellen van de balans in de machtsverhouding tussen markt en overheid.

Het nieuwe kabinet geeft aan fundamentele burgerrechten *online* te erkennen. Dat stemt hoopvol – als overheid geven we kaders voor het maatschappelijk verkeer. Online geldt deze rol net zo.

→ We zijn uiteraard benieuwd hoe de regels voor data-ethiek in de publieke sector vorm krijgen in het nieuwe kabinet.

Digitale veiligheid

Gemeentebestuurders worden op meerdere manieren met digitale (on)veiligheid geconfronteerd. Inwoners moeten uit kunnen gaan van een betrouwbare overheid die veilig met hun gegevens omgaat en robuuste dienstverlening heeft. Naast de borging van digitale grondrechten, zoals privacy en ethiek en de zorg voor de continuïteit van de gemeentelijke dienstverlening en bedrijfsvoering (informatiebeveiliging), is de bestuurder ook verantwoordelijk voor incidenten in de openbare ruimte die voortvloeien uit digitale ontwrichting. Vanuit de verantwoordelijkheid voor openbare orde en veiligheid vervult de gemeente ook een rol bij de bestrijding van digitale criminaliteit. Dit vraagt naast inzet op het herkennen van signalen (online en offline) van ondermijning, duiding en preventie op verspreiding van desinformatie ook duidelijkheid over bevoegdheden van de gemeentebestuurders, bijvoorbeeld ten aanzien van online aangejaagde ordeverstoringen. Daar hebben gemeenten de afgelopen COVID-periode veel van kunnen merken.

Gemeenten hebben daarom behoefte aan duidelijkheid over het juridisch kader en aan een handreiking om die online signalen goed te kunnen herkennen en duiden.

Generieke Digitale Infrastructuur

De Generieke Digitale Infrastructuur (GDI) en het stelsel van basisregistraties kennen een enorm potentieel om maatschappelijke opgaven efficiënt en effectief het hoofd te bieden, voor het verbeteren van de dienstverlening en uitvoering van overheidstaken. Helaas staan de GDI en het stelsel van basisregistraties onder druk als gevolg van de toenemende complexiteit van maatschappelijke opgaven en eisen aan de digitale overheidsinfrastructuur.

De VNG pleit voor een compacte en robuuste GDI, waarbij een gezamenlijke verantwoordelijkheid leidt tot gezamenlijke zeggenschap en financiering. Met de inwerkingtreding van de MIDO-governance wordt de reikwijdte van de GDI opnieuw bekeken en zal de rolverdeling vormkrijgen. Gemeenten willen daarbij als gelijkwaardige partner met het rijk samenwerken aan vernieuwing en doorontwikkeling.

De GDI heeft onderhoud nodig. Daarvoor ontbreken nu de financiën, waardoor overheden niet over een gedegen en toekomst-vaste informatievoorziening kunnen beschikken. Het nieuwe financieringsvoorstel moet tenminste voldoen aan de volgende criteria:

- kostendekkend beheer, exploitatie en doorontwikkeling;
- integrale budgettaire afweging tussen beheer, exploitatie en doorontwikkeling en vernieuwing;
- (mede)overheden stimuleren toe te treden tot de GDI;
- realistisch gebruik stimuleren;
- evenwichtige risicospreiding tussen gebruikers en het ministerie van BZK.

→ We zijn benieuwd hoe de staatssecretaris hier in 2022 vorm aan gaat geven.

Digitale identiteit

Gemeenten wensen moderne, toekomstbestendige en veilige digitale dienstverlening. Daarvoor is een unieke digitale identiteit randvoorwaardelijk: een digitale identiteit met de status en het vertrouwen van een wettelijk identificatiemiddel (paspoort, rijbewijs of identiteitskaart). We zijn blij dat in het coalitieakkoord een *eigen* online identiteit voor inwoners expliciet wordt genoemd.

De digitale identiteit moet met aandacht voor publieke waarden als privacy, veiligheid en betrouwbaarheid tot stand komen.

Gemeenten spelen in het gebruik van de digitale identiteit een belangrijke rol als dienstverlener. Immers, de gemeente moet haar diensten hierop inrichten. En omdat de gemeente zich steeds meer ontwikkelt als het eerste loket van de overheid, worden dat ook steeds meer diensten. Daarnaast is de gemeente ook, vanuit de huidige taak, een logische aanvrager en uitgever van de digitale identiteit. Om die reden vragen wij nadrukkelijke aandacht voor en focus op de (gemeentelijke) uitvoering bij de ontwikkeling van de digitale identiteit.

Interbestuurlijke Datastrategie

Gebruik van data biedt grote kansen bij het oplossen van maatschappelijke opgaven, zoals het woningtekort, de energietransitie en ondermijnende criminaliteit. Zo komen de voordelen van werken met data zowel bij burgers en bedrijven terecht als bij de overheid. Om hierin een ambitieuze stap te zetten is, mede op initiatief van de VNG, de **interbestuurlijke datastrategie** ontwikkeld.

De interbestuurlijke datastrategie biedt een samenhangende aanpak voor hoe de overheid met data omgaat, bestaande uit drie aspecten:

- verantwoord datagebruik, bestaande uit een integrale afweging van willen (ethiek en digitale grondrechten), kunnen (technisch), en mogen (juridisch);
- het opbouwen van systeemfuncties, zoals het federatieve datastelsel dat voortbouwt op de bestaande basisregistraties;
- en de inzet van data voor het aanpakken van de maatschappelijke opgaven.

In de interbestuurlijke datastrategie treden de verschillende overheden op als gelijkwaardige partners. Dat is mooi, maar vooral ook noodzakelijk. De maatschappelijke uitdagingen zijn te groot voor één partij om alleen op te kunnen lossen. Data bieden de benodigde feitelijke inzichten voor het begrijpen en oplossen van deze uitdagingen. De inhoudelijke departementen die verantwoording dragen voor de maatschappelijke opgaven moeten zich eigenaar gaan voelen van datagedreven werken – om die opgaven op datagedreven manier aan te pakken. Zij moeten ook de middelen klaar hebben om de uitvoering van de IBDS te financieren.

Deze grote en urgente opgraven kunnen we alleen aanpakken als we dat gezamenlijk doen en gebaseerd op feiten. Daarom is het voor het doen slagen van deze strategie essentieel dat gemeenten als gelijke partner worden gezien.

Motie Dassen: algoritme- en sensorenregistratie

De inzet van twee soorten technologie groeit explosief: algoritmen en sensoren (waaronder camera's en biometrie), met mogelijk grote gevolgen voor grondrechten en onze maatschappij. Hier is brede maatschappelijke en institutionele aandacht voor, met onder andere rapporten van de WRR, de Algemene Rekenkamer, de ROB en de Raad van State. Zij constateren onder meer dat bestaande 'checks and balances' niet sterk genoeg zijn om de technologie te beteugelen. Daarom wordt onder andere een oproep gedaan tot registratie. Die oproep heeft u ook gedaan door de [motie-Dassen](#) (35.925-VII-26) en de [motie-Klaver](#) (35.510-16) aan te nemen als Kamer.

De nadruk ligt daarbij op algoritmen, maar gemeenten kijken ook al naar sensoren. Gemeenten werken daarbij interbestuurlijk aan een position paper dat onderbouwt waarom registratie noodzakelijk is. Gemeenten kiezen daarbij voor de focus op de waarden van *transparantie* en *versterking democratische legitimiteit*. Wij doen de oproep om hier op outcome te sturen, zoals meer inspraak van inwoners en meer betrokkenheid van raadsleden, in plaats van de platte ontwikkeling van een tool die dan maar weinig bezocht wordt. Dit borgt dat registratie niet op zichzelf staat, maar onderdeel is van bredere, ethische en politieke besluitvorming.

- ➔ Wij vragen u de focus op waarden en outcome ook in te brengen bij de uitvoering van moties - Klaver en -Dassen, bij het verplichten van registratie binnen de bredere overheid.